

ROZSTANIA • OBITUARIES

WSPOMNIENIE O PROFESORZE HANSIE
JOACHIMIE SCHWEITZERZE

Obituary for Professor Hans Joachim Schweitzer

W dniu 20 lipca 2007 roku, po długiej chorobie zmarł w Bonn Karl Hans Joachim Schweitzer – wybitny paleobotanik, emerytowany profesor Uniwersytetu w Bonn. Osierocił żonę Doris z d. Hofman, z którą przeżył 47 lat, 4 córki: Ute, Dagmar, Silke i Sonję oraz syna Haraldą z ich małżonkami i dziećmi.

CURRICULUM VITAE

Urodził się w Kassel 7 lutego 1928 roku. Po wojnie studiował farmację w Marburgu i Frankfurcie n. M., uzyskując dyplom aptekarza w roku 1954. Kontakt z profesorem Richardem Krauselem skłonił go do studiów paleobotanicznych na Uniwersytecie we Frankfurcie n. M., gdzie w roku 1956 uzyskał doktorat na podstawie dysertacji „Znaczenie anatomii drewna dla historii rodziny Dipterocarpaceae”. Praca ta ukazała się drukiem 2 lata później pt. „Kopalne drewna z rodziny Dipterocarpaceae”. Po doktoracie pracował jako asystent w Instytucie Geologii i Paleontologii Uniwersytetu w Bonn. Tam też habilitował się z paleontologii w roku 1962 i jako docent objął kierownictwo działu paleobotaniki w Instytucie Paleontologii tejże uczelni, a w roku 1966 został powołany na stanowisko profesora. Z uczelnią tą i Instytutem związany był aż do przejścia na emeryturę w roku 1993. Będąc na emeryturze, opracowywał tam nadal swe bogate zbiory paleobotaniczne, aż po kres pracowitego życia.

Od roku 1971 był redaktorem czasopism *Palaeontographica B* oraz *Review of Palaeobotany and Palynology*.

W latach swej ożywionej działalności naukowej prowadził szereg ekspedycji paleobotanicznych:

- na Spitsbergen i Wyspę Niedźwiedzią (Bareninsel) w latach 1961, 1963, 1964, 1967, 1970,
- do Iranu i Afganistanu w latach 1971–1978,
- do Chin w roku 1981.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Liczba publikacji Autora z lat 1953–2006 wynosi 94, a dalszych 4 znajduje się w druku w czasopiśmie *Palaeontographica* za rok 2008 (Kaiser 2008). Tematyka prac opublikowanych jest następująca:

- 78 to prace paleobotaniczne,
- 18 dotyczy florystyki roślin naczyniowych,
- jedna dotyczy anatomii drewna współczesnego (rodzina Dipterocarpaceae),
- jedna dotyczy zoologii (ornitologii).

Badania paleobotaniczne głównie dewonu (w Europie), górnego triasu i jury (w Iranie i Afganistanie) objęły następujące rejony:

- w Europie:
 - Niemcy (w większości Nadrenia) – 25 prac,
 - Spitsbergen – 6 prac,
 - Wyspa Niedźwiedzi – 4 prace,
 - Norwegia – 3 prace,
 - Anglia – 1 praca.
- w Azji:
 - Iran i Afganistan – 10 prac,
 - Chiny – 4 prace.

Prof. Schweitzer odkrył pełną przemianę pokoleń u psylofitów, łącząc w jeden cykl rozwojowy rodzaje *Sciadophyton* (gametofit) i *Zosterophyllum* (sporofit). Opisał wiele nowych taksonów:

- w grupie krasnorostów – *Wahnbachella bostrychioides*,
- w grupie trimerofitów – *Tursuidea paniculata*,
- w grupie psylofitów s.l. – *Buthotrephis reb-skei*, *Gosslingia cordiformis*, *Psilophyton arcuatum*, *Renalia graberti*, *Sawdonia spinosissima*, *Zosterophyllum spectabile*,
- w grupie skrzypowych – *Equisetophyton praecox*,

– z nagonasiennych – *Weltrichia* (*Williamsonia*) *hirsuta*, *Desmophyllum armani*, *Irania hermaphroditica*.

Jest twórcą nowej teorii pochodzenia kwiatu obupłciowego okrytonasiennych z kwiatu nagonasiennych – za punkt wyjścia obrał odkrytą w Iranie *Irania hermaphroditica*, dla której utworzył nowy rząd Iraniales, bliski klasie Czeka-nowskiopsida.

W roku 1990 wydał obszerny przewodnik do wystawy „Rośliny opanowują ląd” („Pflanzen erobern das Land”).

Prof. Schweitzer był urodzonym florystą. Już w wieku kilkunastu lat zgromadził zielnik liczący około 1000 arkuszy, który – niestety – uległ zniszczeniu podczas bombardowania Kassel w 1945 roku. Przez całe życie zbierał rośliny do zielnika podczas licznych wycieczek terenowych. Był w tym niezwykle dokładny, odpowiednio rozkładając na arkuszu poszczególne części rośliny, przekładając je bibułą, woził ze sobą specjalny pojemnik z siarką dla utrwalaenia barw kwiatów. Także podczas naszych wspólnych wędrowek „za wiesiołkami po Frankonii” w roku 2005, w których wziął udział wraz z profesorem Lenzem Meierottem (autorem „Flory Dolnej Frankonii” 2001), zbierał rośliny do zielnika! Wówczas już czuł się źle, a rozwijający się nowotwór doprowadził Go do śmierci latem ubiegłego roku.

KONTAKTY Z POLSKĄ

Już przed 30 laty Prof. Schweitzer nawiązał kontakty z polskimi botanikami: z profesorem Leonem Stuchlikiem, paleobotanikiem z Instytutu Botaniki PAN w Krakowie, z profesorem Benonem Polakowskim, botanikiem z ówczesnej Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie, z docentem Władysławem Kołą z Uniwersytetu Wrocławskiego i z mną, z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Razem z profesorem Schweitzerem robiliśmy wycieczki z Katowic, czy to w Jurę Krakowsko-Częstochowską, Kotlinę Jeleniogórską, czy na Opolszczyznę do rezerwatu Góra Gipsowa w okolicy Kietrza, gdzie – jak mówił – jego ojciec obserwował przed

laty rzadki gatunek wilczomlecza – *Euphorbia villosa*, już tam nie występujący. Przy okazji każdego pobytu w Polsce odwiedzał Kraków, Katowice, Wrocław, Toruń i Olsztyn, czego wynikiem była wspólna publikacja z prof. B. Polakowskim „Dawne i obecne rozmieszczenie rzadkich roślin naczyniowych w Polsce Zachodniej i Północnej” (*Ehemalige und jetzige Verbreitung seltener Gefäßpflanzen in West- und Nord-Polen*), którą autorzy dedykowali profesorowi Janowi Kornasiowi w jego 70. rocznicę urodzin.

W roku 1988 Prof. Schweitzer został wybrany przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Botanicznego na członka honorowego Towarzystwa.

Moje osobiste kontakty z Profesorem były bardzo ściśle i serdeczne. Podczas każdej wizyty w Polsce odwiedzał nas w domu w Katowicach. W czasie mej podróży po Niemczech w roku 1980 gościł mnie w swym domu w Bonn, a następnie obwoził swym autem po Nadrenii, dowożąc do Frankfurtu n. M., gdzie zatrzymałem się w tamtejszym Muzeum Przyrodniczym (Natur-Museum Senckenberg), w związku z badaniami wiesiołków tej części Niemiec.

Wspomniane wyżej spotkanie w roku 2005 było już, niestety, naszym ostatnim spotkaniem. Listy nam przekazywane w następnych latach z okazji Świąt zawierały smutne wiadomości o rozwijającym się nowotworze. W ostatnim liście z grudnia 2006 roku przewidywał swój rychły koniec. Śmierć nastąpiła 7 miesięcy później.

Kończąc moje wspomnienie o Profesorze Schweitzerze, żegnam wybitnej klasy uczonego, równocześnie mego serdecznego przyjaciela, a także przyjaciela Polski.

LITERATURA

- KAISER H. 2008. Prof. Dr. Hans-Joachim Schweitzer. *Palaeontographica, Abt. B, Paläophytol.* 278: 1–12.
- KAISER H., YOGELLEHNER D. 1993. Widmung des Festbandes für Prof. Dr. Hans-Joachim Schweitzer. *Palaeontographica, Abt. B, Paläophytol.* 230(1–6): 1–8.
- MAIEROTT L. 2001. Kleines Handbuch zur Flora Unterfrankens. Publiziert im Eigenverlag, Würzburg.
- SCHWEITZER H.-J. 1977. Die räto-jurassischen Floren des Iran und Afghanistans. 4. Die rätsische Zwitterblüte

Irania hermaphroditica nov. spec. und ihre Bedeutung für die Phylogenie der Angiospermen. *Palaeontographica, Abt. B, Paläophytol.* **161**: 98–145.

SCHWEITZER H.-J. 1983. Der Generationswechsel der Psilophyten. *Ber. Deutsch. Bot. Ges.* **96**: 483–496.

SCHWEITZER H.-J. 1987. Introduction to the Plant Bearing Beds and the Flora of the Lower Devonian of the Rhineland. *Bonner Paläobot. Mitteilungen* **13**: 1–94.

SCHWEITZER H.-J. 1990. Pflanzen erobern das Land. Kleine Senckenberg-Reihe, 18. E. Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung, Frankfurt am Main.

SCHWEITZER H.-J., POLAKOWSKI B. 1994. Ehemalige und jetzige Verbreitung seltener Gefäßpflanzen in West- und Nord-Polen. *Senckenberg. Biol.* **73**(1–2): 189–214.

Krzysztof ROSTAŃSKI

DR MARIA ELŻBIETA PAUTSCH

29 VI 1923 – 16 II 2008

Dr Maria E. Pautsch urodziła się w Poznaniu, 29 czerwca 1923 roku. Jej ojcem był Fryderyk Pautsch, wybitny malarz z okresu Młodej Polski, matka, Wilhelmina, była narodowości austriackiej. Maria Pautsch uczyła się w latach 1936–1939 w Gimnazjum im. Królowej Wandy w Krakowie. Po wybuchu wojny, w latach 1939/1940 uczęszczała na „Kurs przygotowawczy do szkół zawodowych” przy ul. Starowiśniej w Krakowie, później w Szkole Handlowej Wyższego Stopnia na „Kurs ogólno-handlowy” (1940/1941) i „Kursy sekretarsko-korespondencyjne” (1941/1942). W latach 1942–1945 pracowała jako stenotypistka w firmie Auto Union S.A. (później Aleksander Petersen i sp.) w Krakowie. Egzamin maturalny zdała jako eksternistka w Gimnazjum im. Joteyko w Krakowie w dniu 29 IX 1945.

W latach 1945–1949 studiowała na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzyskując tytuł magistra nauk agrotechnicznych i inżyniera rolnictwa (27 IV 1951), przyznany przez Radę Wydziału na podstawie zdanych egzaminów. W latach 1949–1952 kontynuowała studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UJ, zakończone tytułem magistra filozofii w zakresie botaniki (20 X 1952). Tematem jej pracy

magisterskiej, wykonanej pod kierunkiem prof. W. Szafera, była „Analiza pyłkowa torfu z terasy Olzy w Istebnej”¹.

W okresie studiów uniwersyteckich podjęła pracę w Wydziale Rolnictwa i Leśnictwa Prezydium Wojewódzkiej Rady Naukowej w Krakowie. W okresie od 1 września 1950 roku do 31 lipca 1951 roku pracowała tam jako inspektor zielarstwa w Oddziale Produkcji Roślinnej. Z dniem 15 października 1951 roku przeszła do pracy w Państwowym Przedsiębiorstwie Poszukiwań Naftowych w Krakowie, gdzie była zatrudniona jako palinolog na etacie starszego inżyniera do 30 kwietnia 1964 roku. Kierowała tam grupą czterech osób (dwóch palynologów, technik i laborant). Opracowała metodę maceracji twardych skał osadowych i wraz z całą grupą rozpoczęła, jako pierwsza w Polsce, badania zachowanych w nich zespołów sporomorf. W tym okresie zbadała materiały z 69 odwiertów geologicznych, z osadów od dewonu po trias.

¹ Szczegółową informację o tytułach magisterskich zawdzięczam dr hab. Piotrowi Köhlerowi z Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

W 1964 roku pracownię badań palinologicznych w tym przedsiębiorstwie zamknięto. Maria Pautsch, z inicjatywy prof. Władysława Szafera, rozpoczęła badania palinologiczne sporomorf triasowych w Instytucie Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, w ramach Studium Doktoranckiego Polskiej Akademii Nauk. Studia te trwały od 1 grudnia 1964 roku do 30 listopada 1968 roku. Swoje badania naukowe realizowała w Zakładzie Paleobotaniki Instytutu Botaniki PAN w Krakowie. W okresie od 1 grudnia 1968 roku do 31 grudnia 1969 roku wykonywała w ramach prac zleconych finansowanych przez Instytut Botaniki PAN badania zespołu sporomorf pochodzących z pstręgo piaskowca (dolny trias) z Przedgórze Karpat.

Stopień doktora nauk przyrodniczych Maria Pautsch otrzymała dnia 28 maja 1969 roku na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie rozprawy pt. „Sporomorfy triasu górnego z odwiertu Trzciana koło Mielca”. Promotorem była prof. Jadwiga Dyakowska z Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dr Maria Pautsch w swojej pracy doktorskiej opisała 30 nowych gatunków, 12 nowych rodzajów i 1 nową infraturmę dla górnotriasowych osadów. Po raz pierwszy w Polsce wykonała profesjonalne preparaty dokumentacyjne, na których wskazała typy nowych gatunków sporomorf.²

W okresie od 1 stycznia 1970 roku pracowała na etacie starszego asystenta w Instytucie Botaniki PAN w Krakowie; z dniem 1 stycznia 1972 roku otrzymała etat adiunkta, a 30 czerwca 1983 roku przeszła na emeryturę.

Dr Maria Pautsch do 1972 roku badała mikroflorę triasu górnego. Jako pierwsza w Polsce opublikowała z tego zakresu dwie prace, które dotyczyły dwóch równowiekowych, ale florystycznie odmiennych zespołów mikroflory, z terenu Wału Pomorsko-Kujawskiego (Pautsch 1958) oraz z Przedgórze Karpat (Pautsch 1971).

Po 1972 roku analizowała materiał pochodzący z triasu dolnego Przedgórze Karpat, z odwiertu Mędrzechów. Badała zarówno sporomorfy, jak i oogonia Characeae. Na podstawie występowania dwóch gatunków spor typu sphagnoidalnego (*Stellatochara glabrescens* i *S. infragranulatus*) wyznaczyła na tym stanowisku granicę między środkowym a górnym pstrym piaskowcem na głębokości 1232 m (geologowie stawiali tę granicę znacznie wyżej). Wyniki tych badań nie zostały opublikowane.

W trudnej i rzadko uprawianej dziedzinie badań paleobotanicznych, jaką jest mikroflora triasu, polegającej na analizowaniu mikroszczątków roślin kopalnych sprzed 250–205 milionów lat, dr Pautsch osiągnęła wysoki poziom profesjonalizmu, a jej publikacje weszły na stałe do światowej literatury paleobotanicznej. Taksony kopalnych roślin triasowych opisane przez dr Pautsch na podstawie sporomorf są wyróżniane i cytowane do dziś w publikacjach z zakresu palinologii mezozoiku. Ich wiarygodną identyfikację umożliwia doskonała dokumentacja fotograficzna wykonana przez Autorkę (Pautsch 1958, 1971, 1973). W analizowanych profilach geologicznych o monotonnej litologii zespoły mikroflory są jedyną podstawą do datowania osadów, stąd wyniki badań dr Pautsch miały istotne znaczenie dla ich stratygrafii.

Z racji doskonałej znajomości języków obcych (znała biegle w mowie i piśmie język niemiecki, bardzo dobrze język francuski i angielski, swobodnie czytała literaturę w języku rosyjskim), dr Pautsch była świetnie zorientowana w światowej tematyce paleobotanicznej, odczytana także w literaturze geologicznej i botanicznej. Była człowiekiem dużej wiedzy przyrodniczej, ciekawym świata natury. Pozostała w naszej pamięci jako osoba wybitnie inteligentna, skromna, ale z poczuciem własnej wartości, nienarzucająca się innym.

Zmarła po krótkiej, ciężkiej chorobie dnia 16 lutego 2008 roku. Kondukt pogrzebowy prowadził Kardynał Franciszek Macharski. Została pochowana na Cmentarzu Rakowickim 26 lutego 2008 roku³.

² Informacja o miejscu przechowywania oryginalnych preparatów z typami sporomorf opublikowanymi we wszystkich pracach dr M. Pautsch jest dostępna w Muzeum Archidiecezjalnym w Krakowie, ul. Kanonicza 19–21, 31-002 Kraków.

³ patrz: *Wiadomości Botaniczne* 52(1–2): 57–58, 2008.

SPIS PUBLIKACJI

- PAUTSCH M. 1957. Metody maceracji utworów mezo- i kenofitycznych do badań pyłkowych. *Wiad. Bot.* 1(1-2): 57-63.
- PAUTSCH M. 1957. Próby zastosowania badań pyłkowych do korelacji monotonnych osadów morskich (oligocen, miocen). Tests of application of pollen investigations for the correlation of monotonous marine sediments (Oligocene, Miocene). *Przeł. Geol.* 1: 41-44.
- PAUTSCH M. E. 1958. Keuper sporomorphs from Świerczyna, Poland. *Micropaleontology* 4(3): 321-325.
- PAUTSCH M. 1963. Palinologičeskiye issledowanija otlozeniy keipera predkarpatskovo progiba. Rezhume soobshcheniy. Karpato-Balkanskaya Geologicheskaya Associacya. VI Kongress, 2-16 sentyabrya 1963, Warszawa-Kraków, s. 104.
- PAUTSCH M. E. 1971. Sporomorphs of the Upper Triassic from a borehole at Trzciana near Mielec (S. Poland). *Acta Palaeobot.* 12(1): 3-59.
- PAUTSCH M. E. 1973. Upper Triassic spores and pollen from the Polish Carpathian Foreland. *Micropaleontology* 19(2): 129-149.

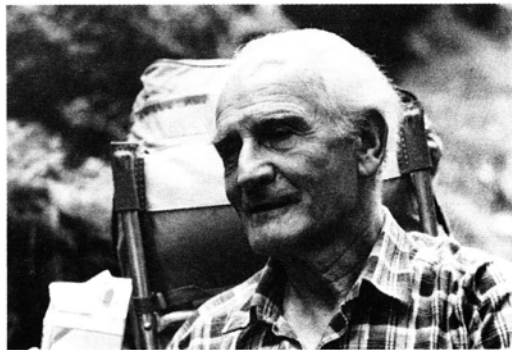
Ewa ZASTAWIAK

**PROFESOR RYSZARD WIKTOR SCHRAMM
(1920-2007). ŻYCIE I DZIEŁO**

**Professor Ryszard Wiktor Schramm
(1920-2007). Life and work**

Dnia 8 grudnia 2007 roku zmarł, mając 87 lat, emerytowany profesor zwyczajny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, prof. dr hab. Ryszard Wiktor Schramm.

Profesor R. W. Schramm urodził się 8 czerwca 1920 roku w Poznaniu. Pochodził z rodziny o długiej tradycji akademickiej. Dziadek, Julian Schramm, był założycielem i kierownikiem II Katedry Chemii na Uniwersytecie Jagiellońskim, ojciec, Wiktor Schramm, w 1919 roku przybył do Poznania, gdzie zorganizował i objął kierownictwo Katedry Ekonomii Rolnej na Wszechnicy Piastowskiej, jak nazywał się w początkach swego istnienia uniwersytet w Poznaniu. Ryszard Schramm kształcił się w Poznaniu. W 1937 roku ukończył gimnazjum im.

Karola Marcinkowskiego, jak to podkreślał w pisanym przez siebie życiorysach, gimnazjum klasyczne z łaciną i greką, w którym rozwijał swoje zainteresowania humanistyczne i literackie. Mimo to w 1937 roku podjął studia chemiczne na Uniwersytecie Poznańskim. Wojna przerwała naukę. Trafił z rodzicami do rodzinnego majątku w Olchowie, powiat Lesko w Górach Sanockich. Pracował początkowo jako robotnik leśny, potem gajowy i leśniczy. Przez kilka miesięcy 1944 roku walczył w szeregach Armii Krajowej, jako starszy strzelec w Oddziale Powstańcym 23 „Południe”.

Po wojnie wrócił do Poznania, gdzie kontynuował studia chemiczne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu. Tytuł magistra filozofii w zakresie chemii uzyskał w kwietniu 1947 roku. Po ukończeniu studiów podjął pracę jako asystent w Katedrze Chemii Fizycznej Uniwersytetu Poznańskiego. W czerwcu 1949 roku obronił rozprawę doktorską z chemii fizycznej. Krótko pracował jako adiunkt na poznańskiej Akademii Medycznej w tamtejszej Katedrze Chemii Fizycznej.

W tych latach ukształtowało się przekonanie dr. Ryszarda Schramma o celowości poświęcenia się chemii życia. Jak pisał w swych wspomnieniach, wojenna praca w lesie pogłębiła jego umiłowanie przyrody i zainteresowanie biologią. W konsekwencji, w latach 1948-1951 studiował także biologię na tym samym Wydziale, na którym zdobywał wykształcenie chemiczne. W styczniu 1952 roku uzyskał drugi tytuł magistra filozofii, tym razem w zakresie biologii i od tego momentu związał się na całe dalsze życie

zawodowe z nowo utworzonym Wydziałem Biologii i Nauk o Ziemi. Tu zdobywał kolejne stopnie naukowe. W grudniu 1961 roku habilitował się w zakresie biochemii. Rada Państwa na wniosek Rady Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi nadała Mu tytuł profesora nadzwyczajnego 15 listopada 1974 roku, a tytuł profesora zwyczajnego – 27 września 1984 roku.

W czasie studiów biologicznych Ryszard Schramm poznał prof. Jerzego Czosnowskiego, wybitnego fizjologa roślin, który wywarł istotny wpływ na Jego dalsze życie. Pod kierunkiem Jerzego Czosnowskiego przygotował pracę magisterską, a za jego namową podjął w styczniu 1953 roku pracę jako adiunkt w Katedrze Botaniki Ogólnej. Za Czosnowskim trafił wkrótce do nowo utworzonej w 1956 roku Katedry Fizjologii Roślin, gdy ten objął jej kierownictwo.

Od początku pracy na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi doktor Ryszard Schramm oddał się idei wprowadzenia biochemii do problematyki badawczej i programów kształcenia. Na początku lat pięćdziesiątych biochemia, chemia życia, była postrzegana jako dyscyplina chemiczna, ewentualnie jako chemia fizjologiczna w ramach nauk medycznych. Lokowanie biochemii w naukach biologicznych miało niewielu zwolenników, a raczej wielu przeciwników. Nie było biologów biochemików, nie było literatury źródłowej. Dr Ryszard Schramm nie tylko inicjował badania z zakresu biochemii roślin, ale i przygotowywał wykłady, opracowywał ćwiczenia, właściwie – jak to określał we wspomnieniach – jako samouk przebijający się przez mur niezrozumienia znaczenia biochemii dla nowoczesnej biologii. Ale udało się – biochemia, początkowo jako zajęcia nieobowiązkowe, a od 1956 roku jako przedmiot obowiązkowy, trafiła do programu studiów biologicznych. Po latach zabiegów od 1 września 1960 roku zaczął działać Zakład Biochemii w Katedrze Fizjologii Roślin, na czele którego stanął Ryszard Schramm. Rozpoczął skromnie. Biochemię reprezentował on sam i jedna pracownica. Kierował później samodzielną Katedrą Biochemii, w którą przekształcono Zakład od września 1964 roku. W latach 1964–1968 doc. Schramm działał w zespole przygotowującym utworzenie

Międzyuczelnianego Instytutu Biochemii w Poznaniu. Gdy w 1969 roku w ramach reorganizacji Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi utworzono Instytut Biologii, doc. Ryszardowi Schrammowi powierzono kierownictwo Sekcji Biochemii oraz Zakładu Biochemii. Kierował nim do końca września 1976 roku. Przez kilka następnych lat był profesorem w tym Zakładzie, by od 1 lutego 1982 roku stanąć na czele nowo utworzonego Zakładu Metabolizmu Węgla i Azotu. W tym czasie badania Jego zespołu koncentrowały się na znaczeniu kwasów organicznych u roślin, a zwłaszcza na opisywaniu nowych szlaków metabolicznych prowadzących do wyjaśnienia powiązań przemian cukrowców z metabolizmem azotowym w brodawkach korzeniowych roślin motylkowatych. Profesor Schramm wniósł również wkład w opracowanie metod chromatograficznego rozdzielania kwasów organicznych i barwników fotosyntetycznych oraz spektrofotometrycznych metod oznaczania takich kwasów, jak np. kwas szikimowy, malonowy, usninowy i cynamonowy. Kierował Zakładem do końca września 1987 roku, a potem ponownie w latach 1991–1992, już po przejściu na emeryturę z końcem 1990 roku. Na pełną emeryturę Profesor Schramm przeszedł od 1 października 1994 roku, ale dopóki sił starczało, zawsze uczestniczył w życiu Wydziału. W 1999 roku odbyła się uroczystość odnowienia doktoratu Profesora, w trakcie której ze swadą wspominał swoje życie i naukową karierę.

Jak dalece rozwinął się ten kierunek, świadczyć może fakt, że istniejący obecnie Instytut Biologii Molekularnej i Biotechnologii, będący bezpośrednim owocem działalności Profesora i Jego następców, liczy 70 osób.

Warto jeszcze dodać, że prof. Ryszard Schramm był w 1957 roku członkiem założycielem Polskiego Towarzystwa Biochemicznego. Od 1969 roku aktywnie działał też w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Był również członkiem Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk o Ziemi, Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Europejskiego Towarzystwa Fitochemicznego, Federacji Europejskich Towarzystw Biochemicznych i Federacji Europejskich

Towarzystw Fizjologii Roślin. W latach 1977–1984 wybierany był do Komitetu Fizjologii, Genetyki i Hodowli Roślin Polskiej Akademii Nauk, a w latach 1980–1986 do Komitetu Badań Polarnych PAN.

Profesor Ryszard Schramm był niewątpliwie inicjatorem wprowadzenia badań biochemicznych i twórcą wielu jednostek naukowych związanych z biochemią na naszym Uniwersytecie, a także jednym ze współinicjatorów badań biochemicznych w Poznaniu i w Polsce. Zostawił obszerny dorobek naukowy, liczący ponad 110 różnego typu publikacji. Wykształcił 101 magistrów, wypromował 9 doktorów, z których wielu jest obecnie profesorami. Wielokrotnie recenzował prace doktorskie i habilitacyjne. Uczestniczył w licznych zjazdach i konferencjach naukowych krajowych i międzynarodowych, m.in. w Moskwie, Pradze, Warnie, Budapeszcie, Brighton, Hamburgu, Giessen, gdzie referował wyniki badań swojego zespołu. Był świetnym wykładowcą. Jego uporządkowane, logicznie skonstruowane wykłady cieszyły się wielkim uznaniem wśród studentów. Niejeden z nich właśnie pod wpływem wykładów Profesora zainteresował się biochemią i w tej dyscyplinie kontynuował studia, a czasem pracę na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi, a potem na Wydziale Biologii.

Zasługi Profesora dla Wydziału nie ograniczają się jedynie do rozwoju biochemii. W latach 1963–1966 był prodziekanem, a następnie od 1 września 1966 roku do 31 sierpnia 1969 roku dziekanem Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. W latach 1984/1985 i 1986/1987 był delegatem Wydziału Biologii do Senatu UAM. Jako dziekan i kierownik zakładu inicjował dyskusje nad poszerzeniem zakresu badań naukowych i programów nauczania na Wydziale. Jego szerokie spojrzenie na biologię otwierało drogę dla rozwoju na Wydziale bioenergetyki, mikrobiologii, wirusologii. Profesor Schramm podkreślał znaczenie rozwoju biologii teoretycznej, a także konieczność wprowadzenia do programów nauczania kursów podstaw nauk biologicznych, w ramach których studentom byłaby syntetycznie prezentowana wiedza zarówno z biologii molekularnej i komórkowej, jak i z zakresu ekologii, genetyki

i ewolucjonizmu. Rozumiejąc konieczność ciągłego kształcenia i dokształcania w końcu lat sześćdziesiątych, w porozumieniu z kuratorium oświaty w Poznaniu, zorganizował na Wydziale dokształcanie nauczycieli szkół podstawowych i średnich, które przetrzymało się w utworzonej Podyplomowej Studium Biologii na Wydziale Biologii UAM. Kierował nim przez pierwsze trzy lata istnienia, tj. w latach 1971–1974.

Prof. Schramm jest również autorem używanego do dzisiaj skryptu z biochemii, na którym wychowały się całe rzesze studentów biologii i to nie tylko poznańskiej.

Wprowadzenie w życie wizji Profesora nie było łatwe. Nie był ulubieńcem władz Polskiej Ludowej... Marzec 1968 roku przypadł na okres, gdy był dziekanem. Bronił studentów. W konsekwencji postępowanie o tytuł profesora nadzwyczajnego, wszczęte przez Radę Wydziału i poparte przez Senat UAM, zostało przerwane. Dopiero po kolejnych 6 latach nowe postępowanie przyniosło Mu tytuł profesora. Nie czas, by tu wspominać wszystkie perturbacje i trudności z tworzeniem zakładów biochemicznych i uzyskiwaniem dla nich lokali. Profesor nie zrażał się kłopotami i z uporem dążył do celu. Zawsze otwarcie głosił swoje poglądy, broniąc prawdy i uczciwości. W latach osiemdziesiątych służył radą i trzeźwą oceną sytuacji, wspierając Radę Wydziału w rozwiązywaniu trudnych spraw tego okresu. Jego postawa mogła być wtedy wzorem. Umiejętność znajdowania rozwiązania w sprawach trudnych i delikatnych, zaufanie, jakim Go obdarzano na Wydziale, dały Profesorowi w drugiej połowie lat osiemdziesiątych pozycję seniora Wydziału, cieszącego się autorytetem i mirem. Taką rolę pełnił jeszcze długo po przejściu na emeryturę.

Niezaprzeczalnie wielkim osiągnięciem Profesora było współtworzenie w roku 1969 Międzyuczelnianego Instytutu Biochemii, skupiającego biochemików z Akademii Rolniczej, Akademii Medycznej i Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Podobne struktury powstają w dzisiejszych latach w formie sieci naukowych i konsorcjów, zatem idea Profesora wyprzedziła czas. Dla ludzi będących prekursorami nowych

prądów naukowych zawsze jest miejsce w pantheonie historii nauki.

Za działalność naukową i organizacyjną Profesor Schramm odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi w 1974 roku oraz Orderami Odrodzenia Polski – Kawalerskim w 1977 roku i Oficerskim w 1989 roku. W 1979 roku otrzymał Medal Komisji Edukacji Narodowej, a w 1980 Odznakę Honorową za zasługi dla Województwa Poznańskiego. W 1988 roku przyznano mu nagrodę I stopnia Ministra Edukacji Narodowej za osiągnięcia naukowe.

Nie sposób nie poświęcić choć kilku słów drugiej – obok biologii i biochemii – pasji, jaką w życiu Profesora były góry. Tak jak na polu badań naukowych śmiało podejmował nowe tematy i nowatorskie drogi ich rozwiązania, dążąc z uporem nieznanie szczegóły torów metabolicznych u roślin, tak dążył do przecierania nowych szlaków na górskich ścianach i nieznanymi obszarach Ziemi. Zaczynał wspinać się w Tatrach jeszcze przed II wojną światową. Po wojnie należał już do czołowych taterników Polski, był m.in. członkiem zespołu, który jako pierwszy w dniach 3–13 września 1955 roku przeszedł grań Tatr od Przełęczy Zdziarskiej w Tatrach Bielskich na wschodzie do Przełęczy Huciańskiej na zachodnim krańcu Tatr. Tych wypraw w Tatry Profesor omal nie przyplacił życiem, kiedy to przeżył uderzenie kamieniem w czoło na wschodniej ścianie Gerlachu. Zdarzenie to pozostawiło ślad na całe życie. Po Tatrach przyszły wyprawy w Alpy, Hindukusz, Kaukaz, Wysoki Atlas, Darwaz Afgański, Ruwenzori i góry Kenii. Pod koniec lat pięćdziesiątych zaczął wyprawy na Spitsbergen, który zajął szczególne miejsce w jego sercu. Później był organizatorem i kierownikiem wypraw na ten ląd i w jego dziewicze góry w latach 1965, 1973, 1977, 1980 i 1983. Tej pasji Profesor oddał też swoje pióro. Opublikował ponad 200 różnych prac poświęconych Tatrom i górcom świata, trasom wspinaczkowym, przyrodzie gór, osiągnięciom polskich alpinistów i himalaistów, a także fotografii górskiej. Otrzymał wiele odznaczeń i pamiątkowych medali. Nadano Mu godność członka honorowego Polskiego Związku Alpinizmu, Klubu Wysokogórskiego w Poznaniu

i Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Był członkiem prestiżowego The Explorer Club oraz członkiem Klubu Polarnego PTG.

Profesor Ryszard Wiktor Schramm zakończył ziemski etap swego życia. Był postacią niezwykłą, można by rzec, był człowiekiem renesansu. Wybitny uczony o szerokich horyzontach, który dokonywał odkryć na polu uprawianej przez siebie biochemii, ale też zdobywca dziewiczych szczytów, wytyczał drogi tam, gdzie jeszcze człowiek nie dotarł. Był nie tylko wybitnym biochemikiem i znanym badaczem Spitsbergenu, ale też pięknie pisał o górach – swoich umiłowanych Tatrach i ludziach z nimi związanych. Łączył w sobie cechy utalentowanego badacza, pełnego nowatorskich pomysłów, z umiejętnościami nauczyciela, zarażającego swoją pasją studentów, uczniów, młodych pracowników naukowych. Wspaniale przemawiał, umiejętnie doradzał. Był człowiekiem prawym i sprawiedliwym, który znajdował czas dla innych, umiał i chciał pomagać. Dlatego zostanie żywy w naszej pamięci, wspominany w rozmowach towarzyskich i dyskusjach naukowych. Dzieła Jego życia, i te naukowe, i te pozanaukowe, będą służyć następcom i kontynuatorom zainicjowanych przez Niego prac. Odszedł ostatni i najstarszy z triumwiratu inicjatorów biochemii uniwersyteckiej w Poznaniu Profesorów: Ryszarda Schramma, Jana Michejdy i Jacka Augustyniaka.

Spożył na Cmentarzu Junikowskim w Poznaniu w kwaterze Armii Krajowej.

Andrzej LESICKI, Barbara TOMASZEWSKA

PROFESOR ALINA SKIRGIELLO 1911–2007

Professor Alina Skirgiello
1911–2007

Dnia 10 października 2007 roku zmarła w Warszawie, w wieku 96 lat, Profesor Alina Skirgiello, światowej sławy uczona, nestor polskiej mikologii, znakomity nauczyciel akademicki, która swoją pracą i pasją naukową, dydaktyczną

i organizacyjną kształtowała polską mikologię drugiej połowy dwudziestego wieku.

Urodziła się 3 listopada 1911 roku w miejscowości Kłince na pograniczu Rzeczypospolitej i Ukrainy, gdzie znajdowała się polska kolonia. Dzieciństwo spędziła w Rosji, najpierw w Nowozybkowie, a potem – gdy ojciec, z wykształcenia prawnik, otrzymał pracę w administracji leśnej – rodzina przeniosła się do guberni Kostromskiej w północnej Rosji i zamieszkała w leśniczówce Posiołek Bor w głębi tajgi.

W październiku 1921 roku rodzina Skirgiełłów wróciła do Polski i zatrzymała się u krewnych w Poznaniu, a po otrzymaniu przez ojca pracy, osiadła w Białowieży. Dzieci, a wśród nich Alina, uczęszczały tam do szkoły powszechnej. Dalsza edukacja przebiegała w Grodnie, w którym ojciec otrzymał posadę sędziego. Alina ukończyła Gimnazjum im. Emilii Plater, uzyskując maturę w 1931 roku. Jesienią tegoż roku rozpoczęła studia biologiczne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego w Sekcji Botanicznej. Od

początku związała się z Zakładem Systematyki i Geografii Roślin. Jej nauczycielami byli profesorowie Bolesław Hryniewiecki i Zygmunt Wóycicki, z asystentów zaś najczęściej wspominała Tadeusza Wiśniewskiego i Stefana Krupkę. Za radą prof. Hryniewieckiego zajęła się grzybami. To on zaproponował Jej opracowanie grzybów rurkowych okolic Grodna w ramach pracy magisterskiej, którą złożyła w roku 1937. Wyniki tych badań zostały opublikowane w wydaniu książkowym pt. „Polskie naziemne grzyby rurkowe” w roku 1939.

Pracę w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin rozpoczęła w czerwcu roku 1937 jako stypendystka Kasy im. Mianowskiego, a potem – Funduszu Kultury Narodowej. Od 1 stycznia 1939 roku objęła stanowisko asystenta oraz rozpoczęła z ramienia PAU prace fizjograficzne, kontynuowane po wojnie w latach 1946–1948. Świetnie zapowiadającą się pracę naukową przerwała II wojna światowa, którą przeżyła w Warszawie. Po kapitulacji Warszawy w 1939 roku pracowała w Ogrodzie Botanicznym UW w charakterze kasyjki i asystentki, a potem ogrodniczki i kreślarki do lutego 1942 roku, tj. do czasu usunięcia Jej przez władze okupacyjne. W marcu 1942 roku udało się Jej otrzymać stanowisko ogrodnika w Wydziale Ogrodniczym Zarządu Miejskiego miasta stołecznego Warszawy, które zajmowała do 1 sierpnia 1944 roku. W najbardziej mrocznych momentach okupacji czuwała nad księgozbiorem Zakładu, zielnikiem, kolekcjami w Ogrodzie Botanicznym, który został włączony do Zieleni Miejskiej. Brała udział w tajnym nauczaniu, pomagała kolegom działającym w konspiracji, a w styczniu 1944 roku została zaprzysiężona i przydzielona do kontrwywiadu Komendy Głównej AK pod pseudonimem Lala. Całe powstanie przeżyła w Warszawie. Po upadku powstania pracowała jako sanitariuszka w szpitalu przejściowym w Piastowie oraz udzielała prywatnych lekcji. W lutym 1945 roku wróciła na Uniwersytet Warszawski i do Ogródu Botanicznego, organizując pierwsze prace porządkowe na zdewastowanym terenie. Od 1 kwietnia 1945 roku objęła stanowisko starszej asystentki w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin UW. Przystąpiła do działań

umożliwiających rozpoczęcie zajęć ze studentami, najpierw w zastępczych pomieszczeniach przy ul. Hożej 7, a pod koniec 1947 roku – w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin, w odbudowanym skrzydle przy Al. Ujazdowskich 4.

Alina Skirgiełło, obok prac organizacyjnych i edukacyjnych, prowadziła intensywną działalność naukowo-badawczą. W roku 1948 uzyskała stopień doktora na podstawie rozprawy pt. „Rodzaj *Russula* w Polsce i krajach ościennych”. Na stanowisku adiunkta pracowała do końca 1954 roku. Z dniem 1 stycznia 1955 roku otrzymała tytuł docenta i stanowisko samodzielnego pracownika nauki przy Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin UW. W roku 1964 została profesorem nadzwyczajnym, a w 1972 profesorem zwyczajnym. W latach 1966–1979 była kierownikiem Zakładu Systematyki i Geografii Roślin, zaś w okresie 1979–1981 pełniła funkcję dyrektora Instytutu Botaniki UW.

W latach 1962–1968 była prodziekanem Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. W burzliwym dla wielu uczelni, a Uniwersytetu Warszawskiego w szczególności, roku 1968, przeprowadziła reorganizację, wyodrębniając Wydział Biologii.

W latach 1969–1978, jako dziekan nowego wydziału, realizowała dalsze plany. W roku 1969 na wydziale powstał m.in. Instytut Botaniki, powołano Stację Geobotaniczną w Białowieży oraz Stację Terenową w Sajzach, mające ogromne znaczenie w rozwoju badań geobotanicznych we współpracy krajowej i międzynarodowej oraz w prowadzeniu praktyk studenckich i kształceniu młodych geobotaników i ekologów roślin. Z dniem 30 września 1982 roku przestała być pracownikiem etatowym, przechodząc na emeryturę. Dalej rozwijała intensywną działalność przez ponad 20 lat.

Alina Skirgiełło jest autorką ponad 180 publikacji, które zestawił prof. Tomasz Majewski (*Acta Mycologica* 43(1): 113–119, 2008). Ich omówienie może być przedmiotem oddzielnej analizy. Z zestawienia publikacji wynika dążenie prof. A. Skirgiełło do sprostania potrzebom dydaktyki i prowadzenia badań naukowych. Wydana w 1954 roku książka Jej autorstwa pt. „Grzyby niższe” jest do dziś niezastąpionym

źródłem wiedzy, do którego sięgają dydaktycy i badacze tych organizmów.

Na bieżąco prowadziła kartotekę stanowisk grzybów w Polsce, nieocenioną pomoc w opracowaniach mikologicznych. Zestawiła, zawierającą kilka tysięcy pozycji, polską bibliografię mikologiczną do roku 1988.

Podstawowym źródłem wiedzy w realizacji programu zajęć mikologicznych na studiach wyższych stało się Jej opracowanie „Grzyby” w książce pt. „Rośliny zarodnikowe”, wydanej wspólnie z Zygmuntem Podbielkowskim i Ireną Rejment-Grochowską w 1961 roku. Książka ta doczekała się 4 wydań, ostatniego w roku 1986 i wciąż pełni rolę akademickiego podręcznika dla biologów, pomimo wielu zmian, jakie zaszły w interpretacji grzybów jako organizmów.

Profesor A. Skirgiełło wspierała wszelkie inicjatywy w upowszechnianiu wiedzy mikologicznej w Polsce, osobiście uczestnicząc w organizacji wystaw grzybów nawet w miejscowościach dalekich od Warszawy, jak Chojnice w Borach Tucholskich lub Mstów na Wyżynie Częstochowskiej. Pisała artykuły popularne, współpracowała z leśnikami, lekarzami, farmaceutami i producentami grzybów. Zabierała głos na łamach prasy, w radiu i telewizji. Szeroki zakres zainteresowań mikologicznych wiązała z pracami organizacyjnymi oraz kształceniem kadr i integracją mikologii w Polsce. Szczególnie owocna była współpraca z Instytutem Botaniki PAN w Krakowie. Profesor Władysław Szafer, ówczesny dyrektor tego Instytutu, w roku 1956 powierzył opiece Pani Profesor powstającą tam Pracownię Mikologii. Jednostka ta funkcjonuje dziś jako Zakład Mikologii o liczącym się w świecie dorobku naukowym jego pracowników. Prof. Skirgiełło była przez długie lata członkiem Rady Naukowej Instytutu Botaniki PAN. Za pośrednictwem władz Instytutu otrzymywała środki z Komitetu Botaniki PAN na prowadzenie badań terenowych i pokrywanie kosztów wydawniczych. Pozwoliło to na podjęcie inicjatywy gromadzenia materiałów przez organizowanie wypraw terenowych z udziałem mikologów z całej Polski, m.in. w Bieszczady. Oprócz opracowań o charakterze terenowych dokumentacji mikologicznych

powstały materiałowe podstawy do publikowania serii „Grzyby” w ramach wydawnictwa „Flora Polski i krajów ościennych”. Łącznie ukazało się 27 tomów redagowanych lub współredagowanych przez Alinę Skirgiełło; 6 z nich jest Jej autorstwa lub współautorstwa. Godnym odnotowania jest to, że pierwszy tom pt. „Borowikowe, Boletales” (1960) oraz ostatni pt. „Łuskowcowate, Pluteaceae” (1999) są autorstwa Aliny Skirgiełło.

Profesor Jakub Mowszowicz, kierownik Katedry Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego, przechodząc na emeryturę w 1972 roku, zwrócił się specjalnym listem do prof. A. Skirgiełło z prośbą o sprawowanie opieki nad rodzącą się w Łodzi specjalizacją mikologiczną. Dzięki tej opiece mógł powstać obecny Zakład Mikologii na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska UŁ.

Mając szczególny dar skupiania wokół siebie ludzi zainteresowanych grzybami, potrafiła kształtować i ukierunkowywać ich badania oraz znakomicie integrować środowisko mikologiczne, stając się w naturalny sposób osobą reprezentującą polską mikologię.

Brała czynny udział w licznych kongresach, zjazdach, konferencjach i seminariach międzynarodowych, dbając o upowszechnianie wyników polskiej mikologii. Jako jedyna wśród europejskiej społeczności mikologicznej uczestniczyła we wszystkich 14 Kongresach Europejskich Mikologów w: Brukseli (1956), Pradze (1960), Glasgow (1963), Warszawie (1966), Kopenhadze (1970), Avignon (1974), Budapeszcie (1978), Bolonii (1981), Oslo (1985), Tallinie (1989), Kew (1992), Wageningen (1995), Alcalá de Henares (1999) i Katsiveli na Krymie (2003) oraz w Międzynarodowych Kongresach Mikologicznych w: Exeter (1970), Tampa na Florydzie (1977), Tokio (1983), Ratyzbonie (1990). Zorganizowany przez A. Skirgiełło IV Kongres Europejskich Mikologów (1966) w Warszawie skupił ponad 150 mikologów i zyskał miano wydarzenia o znaczeniu przełomowym w integracji mikologów z zachodniej i wschodniej Europy.

Prof. Alina Skirgiełło brała udział w kartowaniu w Polsce 100 gatunków grzybów wytypowanych na II Kongresie Europejskich Mikologów

do opracowania ich rozmieszczenia w Europie. Wyniki opublikowała w sześciu częściach w latach 1965–1984.

Uczestniczyła, zazwyczaj odgrywając kluczową rolę, w badaniach zespołowych krajowych i międzynarodowych. Należały do nich m.in. prace w ramach projektu CRYPTO w Białowieckim Parku Narodowym. Owocem tych badań była seria wspólnych publikacji w *Phytocoenosis* (1992, 1995, 1996, 1997).

Brała również udział w polsko-czesko-włoskim projekcie ‘Mycological monitoring in European oak forests’ w ramach programu *Copernicus*, prowadząc trzyletnie obserwacje (1996–1998) na powierzchniach inwentaryzowanych 40 lat wcześniej przez Andrzeja Nespiaaka. Wyniki porównawczych badań ukazały się w *Acta Mycologica* **33**(2): 171–189, 1998.

Założyła i przez 36 lat redagowała *Acta Mycologica*, czasopismo Polskiego Towarzystwa Botanicznego, obecnie anglojęzyczne, które trafia do wszystkich ważniejszych ośrodków mikologicznych w kraju i za granicą.

Przy Jej współudziale w roku 1956 powstała Sekcja Mikologiczna PTB, której przewodniczyła od początku do kresu swoich sił.

W roku 2006 obchodzono Jubileusz 95-lecia urodzin Profesor Aliny Skirgiełło. Uroczystość odbyła się 14 października w auli Uniwersytetu Warszawskiego w Warszawie przy ul. Miecznikowa 1. Dużym zaskoczeniem dla członków Rady Wydziału Biologii UW była olbrzymia frekwencja uczestników. Na uroczystość przybyli mikolodzy z całej Polski. Podium, na którym zasiadła Jubilatka tonęło w kwiatkach. Wzruszeniem nie było końca. Nikt jeszcze nie przeczuwał, że było to ostatnie publiczne spotkanie z Jubilatką.

Kolejnym miejscem spotkania miał być Szczecin. Tam, w czasie 54 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego (3–8 września 2007), planowane było wręczenie dwóch tomów *Acta Mycologica* z 66 pracami dedykowanymi Jubilatce przez autorów krajowych i zagranicznych. Ona zaś zapowiadała „uroczyste złożenie urzędu” po 50 latach i przekazanie przewodnictwa Sekcji nowemu zarządowi.

Wybierała się też na 15 Kongres Europejskich Mikologów do St. Petersburga (16–21 września 2007), gdzie miała być powitana jako pierwszy Członek Honorowy Europejskiego Towarzystwa Mikologicznego na mocy nominacji z dnia 15 sierpnia 2004 roku. Jednak czując coraz wyraźniej, jak opuszczają Ją siły, nie zdecydowała się na wyjazd ani na Zjazd PTB do Szczecina, ani na Kongres Mikologiczny do St. Petersburga.

W Szczecinie ze smutkiem, ale i ze zrozumieniem przyjęto Jej rezygnację z dalszego przewodniczenia Sekcji Mikologicznej, a jubileuszowe wydanie *Acta Mycologica* zostało Jej wręczone uroczystie w Warszawie w prywatnym mieszkaniu.

W St. Petersburgu zebrani natychmiast zauważyli Jej nieobecność na 15 Kongresie E.M. po raz pierwszy od czasu istnienia kongresów. Prezydent European Mycological Association, dr David Minter (Anglia) w czasie uroczystego otwarcia obrad zaproponował wystosowanie listu do Prof. A. Skirgiełło z dowodami pamięci, uznania i z pozdrowieniami od uczestników. Propozycję przyjęto entuzjastycznie.

Profesor Skirgiełło nie założyła własnej rodziny. Opiekowała się matką, a potem siostrą. Mieszkała w służbowym pokoju przy Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin UW. Część życia spędziła w podróży zawsze z tą samą, znaną mikologom walizeczką, w której w skrupulatnie przemyślany sposób zmieściła wszystko, nie przekraczając 5 kg wagi. Zawsze pierwsza gotowa była do odjazdu z lotniska, mając jedynie bagaż ręczny. Z dalekich podróży wracała jak ptak z przestworzy do małego gniazda przy Al. Ujazdowskich 4. Całe dni spędzała w Zakładzie, w którym również na emeryturze czuła się zawsze „u siebie”. Po powrocie z mikologicznej podróży niezwłocznie starała się podzielić zdobytą wiedzę z zainteresowanymi osobami. Zwoływała posiedzenie Sekcji Mikologicznej przy Oddziale Warszawskim, na które zapraszała mikologów z całej Polski.

Nauce służyła pracą i talentem. Podkreślała, że jest botanikiem i mikologiem. Na co dzień współpracowała z grupą algologów, ale wysoko ceniła badania paleobotaniczne we współpracy

z prof. Hanną Czeczottową. Z inicjatywy Profesora Szafera wykonała akwarelę portrety roślin chronionych, wydane jako seria widokówek. Jest autorką logo IV Kongresu Europejskich Mikologów, które stało się logo Sekcji Mikologicznej PTB i zostało uwidocznione również na okładce *Acta Mycologica*. W wieku 93 lat podjęła zadanie namalowania serii grzybów chronionych mocą Rozporządzenia Ministra Środowiska z 2004 roku. Wykonała ilustracje chronionych gatunków grzybów, które czekają na wydanie.

Członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego została w 1937 roku i przez 70 lat czynnie uczestniczyła w jego pracach. Obecny botanikom znana była jako członek Zarządu Głównego. W latach 1955–1977 pełniła odpowiedzialną funkcję skarbnika ZG, od 1956 roku uczestniczyła w posiedzeniach jako przewodnicząca Sekcji Mikologicznej, a następnie redaktor naczelny *Acta Mycologica*. Czynnie uczestniczyła w Zjazdach PTB, z których opuściła tylko jeden. Współorganizowała Sympozja Sekcji Mikologicznej m.in. we Wrocławiu, Poznaniu, Krakowie, Łodzi i Lublinie. Zawsze starała się być obecna na odbywających się dwa razy w roku zebraniach Zarządu Głównego PTB. Zapowiadała swój udział w zebraniu zaplanowanym na 10 listopada 2007 roku, ale dokładnie miesiąc wcześniej śmierć przerwała Jej plany.

Cieszyła się wysokim uznaniem w kraju i za granicą jako: Członek Honorowy PTB (1983), Członek Honorowy Zrzeszenia Producentów Grzybów (1984), Członek Honorowy Komitetu Botaniki PAN (1999), Członek Honorowy European Mycological Association (2004). Była laureatką: Medalu 40-lecia PRL, Medalu Władysława Szafera (1986), Medalu Uniwersytetu w Bolonii (1981), Medalu Uniwersytetu Łódzkiego (1989), Medalu Bolesława Hryniewieckiego (1995). Otrzymała Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Mikolodzy oddali hołd Profesor Alinie Skirgiełło, upamiętniając Jej nazwisko w nazwach grzybów: *Skirgiellia* Batko (1978), *Skirgiellopsis* Batko (1978), *Laboulbenia skirgielloae* Balazuc (1975) i *Urocystis skirgielloae* Piątek (2006).

Uroczystości pogrzebowe w dniu 19 października zgromadziły w Warszawie dziesiątki osób z całej Polski, które osobistym udziałem pragnęły oddać hołd wielkiej miary Człowiekowi. W imieniu Polskiego Towarzystwa Botanicznego przemawiał prezes profesor Jan Rybczyński, w imieniu Uniwersytetu Warszawskiego – Dziekan Wydziału Biologii profesor Joanna Pijanowska, w imieniu Zakładu Systematyki i Geografii Roślin – profesor Bożena Zakryś, zaś profesor Maria Ławrynowicz przemawiała w imieniu mikologów polskich i zagranicznych (tekst pożegnalny drukujemy poniżej).

Profesor Alina Skirgiełło spoczęła na Cmentarzu na Powązkach w kwaterze 144.

Maria ŁAWRYNOWICZ

ŹRÓDŁA

- ŁAWRYNOWICZ M. 2006. Działalność Profesor Aliny Skirgiełło na forum międzynarodowym. W: Mikologia na progu trzeciego tysiąclecia: stan i perspektywy rozwoju. Sesja organizowana przez Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz Polskie Towarzystwo Botaniczne z okazji jubileuszu 95-lecia Pani Profesor Aliny Skirgiełło, 14.10.2006. Warszawa, s. 8–9.
- MAJEWSKI T. 2008. Profesor Dr Alina Skirgiełło (1911–2007). *Acta Mycol.* **43** (1): 113–119.
- SKIRGIEŁŁO A. 2001. Powstanie i rozwój Zakładu Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Warszawskiego (w zarysie). Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- SKIRGIEŁŁO A. 2006. Zapiski ze stułetniego życia. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- WOJEWODA W. 1971. K 60-letniemu narodzinom prof. dr Aliny Skirgiełło. *Česká Mykol.* **25**(4): 245–246.
- WOJEWODA W. 2003. Zakład Mikologii. Zarys historii. Jubileusz Instytutu Botaniki (1953–2003). W: Z. MIREK (red.), Historia Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN (maszynopis).
- ZAKRYŚ B. 2006. Sylwetka Pani profesor Aliny Skirgiełło – mikologa i nauczyciela akademickiego. W: Mikologia na progu trzeciego tysiąclecia: stan i perspektywy rozwoju. Sesja organizowana przez Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz Polskie Towarzystwo Botaniczne z okazji jubileuszu 95-lecia Pani Profesor Aliny Skirgiełło, 14.10.2006. Warszawa, s. 3–7.

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE I ŚWIADECTWO WŁASNE AUTORKI TEKSTU.

POŻEGNANIE ŚP. PROFESOR ALINY SKIRGIEŁŁO W DNIU 19 PAŹDZIERNIKA 2007 ROKU NA POWĄZKACH W WARSZAWIE

Professor Alina Skirgiełło's
funeral address given by Maria Ławrynowicz
Warsaw, Powązki Cemetery,
October 19th, 2007

W imieniu członków Sekcji Mikologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego i wszystkich w najszerszym pojęciu mikologów profesjonalnych i amatorów oraz Europejskiego Towarzystwa Mikologicznego pragnę pożegnać Czcigodną Profesor Alinę Skirgiełło, światowej sławy mikologa, zasłużonego nauczyciela akademickiego a przede wszystkim wyjątkowego człowieka.

Jej działalność naukowa, edytorska i jako organizatora nauki zapisała się trwale w dziedzictwie mikologii w Polsce. Należy do niego m.in. 27 tomów „Flora Polski – seria Grzyby”; specjalistyczne, anglojęzyczne czasopismo *Acta Mycologica* założone i redagowane przez Profesor Alinę Skirgiełło aż do kresu Jej sił, a tegoroczny, 42 tom zamyka Jubileusz 95-lecia urodzin Redaktorki. Trwałym dziełem jest Sekcja Mikologiczna PTB, którą Profesor Skirgiełło współtworzyła i przez 51 lat kierowała.

Jej trosce, pomocy i osobistemu zaangażowaniu obecna mikologia zawdzięcza grupę profesorów, którzy kształcą kolejne pokolenia mikologów w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Lublinie, Olsztynie, Szczecinie, Kielcach i Łodzi.

Przez długie lata Profesor Skirgiełło reprezentowała Polskę na międzynarodowych zjazdach i konferencjach naukowych, przewodniczyła Kongresom Europejskich Mikologów w Bolonii i Oslo. Była delegatem z Polski w Europejskiej Radzie Ochrony Grzybów oraz Stałym Komitecie działającym pomiędzy Kongresami Europejskich Mikologów. W uznaniu osiągnięć naukowych oraz zasług w dziedzinie współpracy międzynarodowej otrzymała godność Członka Honorowego Europejskiego Towarzystwa Mikologicznego. Śmierć Profesor

Aliny Skirgiełło głęboko poruszyła społeczność mikologiczną. Do Redakcji *Acta Mycologica* napłynęło blisko 50 listów kondolencyjnych z 37 krajów, w których mikolodzy żegnają „człowieka – legendę”, człowieka z odejściem którego zamyka się długi, ważny okres mikologii w Polsce, osobę, której stała obecność przez dziesięciolecia oznaczała ciągłość procesu rozwoju mikologii.

Dr. David Minter napisał: „Prof. A. Skirgiełło była wyjątkowym mikologiem. Osobą, która nie tylko uczestniczyła we wszystkich Kongresach Europejskich Mikologów, nie tylko reprezentowała Polskę, lecz także przez długie lata odgrywała kluczową rolę w kontaktach i współpracy między mikologami zachodniej i wschodniej Europy. Dzielili się materiałami naukowymi i informacjami z mikologami, którzy z finansowych i innych względów nie mogli uczestniczyć w Kongresach. We wrześniu 1966 roku Profesor Skirgiełło zorganizowała IV Kongres Europejskich Mikologów w Polsce. Ten Kongres był kamieniem milowym w integracji mikologów europejskich ...” i dalej, w imieniu Europejskiego Towarzystwa Mikologicznego przekazuje wyrazy współczucia rodzinie i Jej najbliższym.

Wyjątkowość postaci Profesor Aliny Skirgiełło sprawia, że zgromadzeni wokół trumny czujemy się połączeni w smutku i refleksji nad odejściem Tej, która zawsze była z nami, czuwała, pomagała, wspierała w przełomowych momentach na drodze rozwoju naukowego. Najtrudniej przychodzi pogodzić się z odejściem Pani Profesor tym z nas, dla których była kimś więcej niż naukową Mistrzynią.

Czcigodna Pani Profesor, w ostatnich chwilach, gdy jeszcze jesteś z nami, chcemy powiedzieć Ci, że zachowamy Cię głęboko w pamięci i sercach; że będziemy strzec Twego dziedzictwa, szanować je i pomnażać. A za Twą pracę, życiowe zmagania, za wszelkie dobro czynione na Ziemi, niechaj Bóg Cię przygarnie do swego Królestwa.

Maria ŁAWRYNOWICZ

**WYBITNY UCZONY, DOBRY CZŁOWIEK
– WSPOMNIENIE O PROF. DR HAB.
ROMANIE CZAPIK (26 I 1929–21 II 2008)**

**A remembrance of Professor Romana Czapiak
(26 I 1929–21 II 2008)**

*„Dobroć jest czymś bardzo prostym:
Być zawsze do dyspozycji drugim,
nigdy nie szukać samego siebie.”*

Dag Hammarskjöld

21 lutego 2008 roku zmarła Profesor Romana Czapiak, wybitna uczona, embriolog roślin, Człowiek wielkiego serca, przy tym niezwykle skromny, życzliwy, uważnie słuchający ludzi. Nam wszystkim, którzyśmy Ją znali i mieli szczęście z Nią współpracować pozostawiła wzór do naśladowania.

Profesor Romana Czapiak urodziła się 26 stycznia 1929 roku w Krakowie. Jej ojciec, Piotr Czapiak, był cenionym nauczycielem geografii. Całe życie Pani Profesor związane było z Krakowem. Po ukończeniu szkoły podstawowej

rozpoczęła, w okresie okupacji, naukę w szkole handlowej i jednocześnie samodzielnie opłacała zakres materiału dwóch pierwszych klas gimnazjum. Po wojnie uczęszczała do IX Państwowego Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Hoene-Wrońskiego, w którym złożyła egzamin dojrzałości typu przyrodniczego. Bezpośrednio po maturze rozpoczęła studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Pracę magisterską pt. „Badania cytoembriologiczne nad *Centaurea scabiosa* L.” wykonywała pod kierunkiem Prof. Marii Skalińskiej i w roku 1952 uzyskała stopień magistra filozofii w zakresie botaniki. W okresie studiów była bardzo zaangażowana w życie naukowe uczelni, aktywnie uczestniczyła w pracach Koła Naukowego Studentów Botaniki. Po ukończeniu studiów przez kilka miesięcy pracowała jako nauczycielka biologii w V i VIII Liceum Ogólnokształcącym TPD w Krakowie. W listopadzie 1953 roku została zatrudniona na Uniwersytecie Jagiellońskim jako asystent w Katedrze Botaniki Ogólnej.

Praca naukowa była Jej pasją, ale z ogromnym zapalem poświęcała się również pracy dydaktycznej. Była opiekunką grup studenckich i Koła Przedmiotowego Botaników. Jej zaangażowanie w działalność naukową i dydaktyczną zaowocowało w grudniu 1955 roku awansem na stanowisko starszego asystenta. Swoją pierwszą wykład z botaniki, dla studentów I roku Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego, wygłosiła 3 października 1957 roku. Pracę doktorską pt. „Badania nad sposobem rozmnażania tetraploidalnych biotypów *Potentilla crantzii* (Cr.) Beck i *Potentilla arenaria* Borkh. oraz ich mieszańców”, której promotorem była prof. Maria Skalińska, złożyła w 1961 roku. Po uzyskaniu stopnia doktora została adiunktem. Siedem lat później, w 1968 roku, uzyskała stopień doktora habilitowanego na podstawie kolokwium i rozprawy habilitacyjnej pt. „Cyto-embriologia i problemy różnicowania cytologicznego w obrębie triploidalnej populacji *Ornithogalum umbellatum* L.”. Praca ta została wyróżniona nagrodą indywidualną Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Po kolejnych latach rzetelnej,

Profesor Czapiak przewodniczy sesji podczas 54. Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego w Szczecinie, wrzesień 2007.

Prof. Czapiak leads the session during the 54th Congress of the Polish Botanical Society. September 2007.

pełnej pasji i ogromnego zaangażowania pracy naukowej i dydaktycznej dr hab. Romana Czapiak uzyskała w 1979 roku tytuł profesora nadzwyczajnego, a najwyższy tytuł, profesora zwyczajnego, otrzymała w 1994 roku.

Zainteresowania naukowe Pani Profesor Romany Czapiak wiązały się z zagadnieniami cytogenetyki, kariologii roślin, ale przede wszystkim koncentrowały się na embriologii roślin. Stale doskonaliła swój warsztat naukowy, rozszerzała własną wiedzę i umiejętności. Dorobek naukowy Profesor Romany Czapiak jest bogaty i zróżnicowany. Jej publikacje, które odznaczają się rzetelnością badawczą i wyważonymi, precyzyjnymi wnioskami, były drukowane w licznych renomowanych czasopismach krajowych i zagranicznych. W swojej działalności naukowej najwięcej uwagi poświęcała zagadnieniom związanym z rozmnażaniem apomiktycznym roślin nasiennych. Była niekwestionowanym w kraju i za granicą

autorytetem w zakresie embriologii roślin i apomiksji. O znaczeniu dorobku naukowego Profesor Czapik świadczy także fakt, że wyniki Jej badań były i nadal są cytowane w licznych pracach naukowych, zostały także przedstawione w kilku akademickich wydawnictwach podręcznikowych, stanowiących kanon wiedzy cytoembriologicznej, m.in. *Embryology of Compositae*, *Embryology of Angiosperms*, *Comparative Embryology of Angiosperms*, *Embryology of Flowering Plants*, *Current Trends in the Embryology of Angiosperms*.

Pani Profesor R. Czapik niezwykle dbała o jasny i precyzyjny styl pisanie i wypowiedzi, poprawność językową i prawidłową terminologię. O problemach współczesnej terminologii w embriologii roślin mówiła m.in. na Konferencji Embriologicznej w 2004 roku, zagadnieniom tym poświęciła też jedną ze swoich ostatnich prac, opublikowaną we *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica*. Prof. R.

Czapik wielokrotnie podkreślała, że bardzo ważna jest popularyzacja wiedzy poza ścisłym gronem naukowym, toteż w Jej dorobku znajdują się opracowania popularno-naukowe m.in. w cyklu *Nauka dla wszystkich* czy w miesięczniku *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*.

Pani Profesor czynnie uczestniczyła w życiu naukowym Polski, a także innych krajów. Była aktywnym członkiem wielu stowarzyszeń m.in. Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Komisji Biologicznej Krakowskiego Oddziału Polskiej Akademii Nauk, Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, International Association for Plant Taxonomy, International Organization of Plant Biosystematics, International Association of Sexual Plant Reproduction Researchers.

Od 1993 roku do końca życia była także członkiem Komitetu Redakcyjnego *Acta Biologica Cracoviensia* oraz Rady Redakcyjnej

W gronie Pracowników Zakładu Cytologii i Embriologii Roślin UJ. Od lewej: D. Żabińska, R. Czapik, R. Walter, B. Konarska, E. Kuta, E. Pogan, H. Wcisło. W sali ćwiczeniowej przy ul. Grodzkiej 52, lata 70-te XX wieku (fot. J. Rychlewski).

Prof. Czapik among her colleagues from the Department of Plant Cytology and Embryology of the Jagiellonian University. Standing from the left: D. Żabińska, R. Czapik, R. Walter, B. Konarska, E. Kuta, E. Pogan, H. Wcisło. Photo taken in a classroom at Grodzka Street 52 in the 1970s (phot. J. Rychlewski)

Profesor Maciej Zenkteler składa gratulacje Pani Profesor Czapik podczas Jej jubileuszu 70-lecia obchodzonego w czasie IX Międzynarodowej Konferencji Embriologów (1999). Za stołem przydzielonym główny organizator Konferencji, Profesor dr hab. Lesław Przywara.

Prof. Maciej Zenkteler congratulates Prof. Czapik on her 70th anniversary, which was held at the 9th Conference of Plant Embryologists (1999). Sitting at the presidium table: Prof. Lesław Przywara, Chairman of the Scientific and Organizing Committees.

Wiadomości Botanicznych. Profesor Czapik była też redaktorem dwóch tomów *Polish Botanical Studies*, zawierających m.in. prace podsumowujące wyniki projektów badawczych (finansowanych z funduszy KBN), którymi kierowała. Należy także podkreślić, że była zarówno inicjatorem wydania, jak i redaktorem specjalnego tomu serii *Botanical Guidebooks* „Past, Present, Future in Plant Embryology”, który ukazał się na przełomie XX i XXI wieku.

Pani Profesor Czapik miała liczne kontakty z ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą. Przez wiele lat współpracowała z dr Ireną Novotną z Czechosłowackiej Akademii Nauk. Współpraca naukowa, która zaowocowała opublikowaniem sześciu prac dotyczących embriologii kompleksu *Arabis hirsuta*, przerodziła się w prawdziwą przyjaźń, trwającą do ostatnich dni życia Pani Profesor. Opracowując w latach

80-tych embriologię *Hydrilla verticillata*, nawiązała kontakt naukowy z M. J. P. Scannell z Ogrodu Botanicznego w Dublinie (Irlandia). Współpracowała także z dr Malle Leht z Uniwersytetu w Tartu (Estonia) oraz z prof. dr. Meral Ünal z Uniwersytetu Agronomicznego w Stambule (Turcja). Warto podkreślić, że kontakty te, które nie ograniczały się jedynie do wymiany myśli naukowej, Pani Profesor pielęgnowała także po przejściu na emeryturę.

W latach 1992–1998 była, w ramach programu Socrates-Erasmus, koordynatorem kontaktów naukowych pracowników i wymiany studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego z zagranicznymi szkołami wyższymi.

Od czasu studiów Profesor Czapik była stale związana z Uniwersytetem Jagiellońskim, a wszystkie lata swojego zawodowego życia spędziła w tym samym miejscu pracy, które

tylko zmieniało swoją nazwę. Katedra Botaniki, w której podjęła pracę po studiach, została przemianowana później na Zakład Anatomii i Cytologii Roślin, a w 1970 roku na Zakład Cytologii i Embriologii Roślin. W latach 1976–1981 pełniła funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Botaniki.

Profesor Czapik czynnie uczestniczyła w życiu macierzystej uczelni. Była aktywnym członkiem Stowarzyszenia Absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach 1999–2004 była Członkiem Zarządu, a w latach 2001–2004 pełniła funkcję prezesa Stowarzyszenia. Koniec kadencji zbiegł się z jubileuszem 40-lecia Stowarzyszenia Absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, Pani Profesor była redaktorem naczelnym wydanego z tej okazji jubileuszowego Biuletynu.

Pani Profesor zawsze dbała o dobre imię Uniwersytetu. Podczas konferencji i zjazdów naukowych, na prezentacjach i posterach obok tytułu i nazwiska umieszczała zawsze herb Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Dorobek naukowy Pani Profesor Czapik jest bogaty i cenny. Obejmuje 64 prace oryginalne, 28 prac przeglądowych i monografii, 12 recenzji i sprawozdań z imprez naukowych oraz liczne streszczenia referatów przedstawianych na zjazdach i konferencjach naukowych. Brała ponadto udział w zbiorowym tłumaczeniu podręcznika botaniki dla szkół wyższych.

Działalność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna Pani Profesor została doceniona, czego wyrazem było odznaczenie Jej Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Osiągnięcia naukowe Profesora Romany Czapik zostały także docenione za granicą. Na Międzynarodowym Kongresie Embriologicznym w Leningradzie w 1990 roku została uhonorowana Medalem S. G. Navashina, a Słowackie Towarzystwo Botaniczne przyznało Jej Medal Doktora L'udevita Holuby'ego.

Była niezwykle pracowita i doskonale zorganizowana w pracy, otwarta na nowe wyzwania, zawsze wierna surowym zasadom obowiązującym rzetelnego badacza. Tę postawę łączyła z wielką życzliwością wobec swoich studentów,

uczniów i kolegów. Była człowiekiem z powagą i zrozumieniem traktującym problemy innych. Opiekowała się 18 pracami magisterskimi, wypromowała 3 doktorów. Pani Profesor posiadała rzadko spotykaną zdolność rozbudzania zainteresowań naukowo-badawczych. Swoją postawą życiową wpajała nam szacunek dla ludzi, poczucie obowiązku i zamiłowanie do pracy.

W roku 1999 Pani Profesor przeszła na emeryturę. Jubileusz siedemdziesiątej rocznicy Jej urodzin obchodziliśmy na IX Międzynarodowej Konferencji Embriologów Roślin. Inicjatorem takiej formy uczczenia Pani Profesor i głównym organizatorem Konferencji był ówczesny kierownik Zakładu Cytologii i Embriologii Roślin, prof. dr hab. Lesław Przywara. Konferencja, która odbyła się w Krakowie, zgromadziła ponad 100 uczestników z 20 krajów. Przy tej okazji uczeni, wśród których wielu było uczniami Pani Profesor, skierowali wiele ciepłych i serdecznych słów pod Jej adresem. Pani Profesor z ogromnym wzruszeniem przyjmowała te słowa uznania i wyrazy wdzięczności. Z tej okazji został także wydany specjalny numer *Acta Biologica Cracoviensia Series Botanica* (pod redakcją prof. dr hab. Elżbiety Kutty), w którym znalazły się prace wybitnych embriologów roślin z kraju i zagranicy. Przejście na emeryturę nie zmieniło trybu życia Pani Profesor. Pozostała nadal niezwykle aktywna, studiowała bieżącą literaturę, prowadziła ożywioną wymianę naukową. Niestety przestała prowadzić zajęcia dydaktyczne. Poza tym niemal codziennie przychodziła do Zakładu, żywo dyskutowała na zebraniach naukowych i obronach prac doktorskich. Nadal brała czynny udział w krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych. Na własny koszt uczestniczyła w dwóch znaczących zagranicznych imprezach naukowych. Była to XI Międzynarodowa Konferencja Embriologów Roślin, zorganizowana we wrześniu 2003 roku w Brnie, na której wygłosiła referat pt. „Plant ecological embryology in polluted environment” i przewodniczyła jednej z sesji naukowych. Z kolei w czerwcu 2004 roku uczestniczyła w jubileuszowym Sympozjum „Botanic Gardens Awareness for Biodiversity” organizowanej w Berlinie. Na zaproszenie sekcji

Profesor Romana Czapiak z Prof. Janiną Dąbrowską z Uniwersytetu Wrocławskiego podczas pobytu na Międzynarodowym Sympozjum 'Breeding Research on Medicinal and Aromatic Plants', Quedlinburg, lipiec 1996.

Prof. Romana Czapiak with Prof. Janina Dąbrowska from the University of Wrocław during their stay at the International Symposium 'Breeding Research on Medical and Aromatic Plants', Quedlinburg, July 1996.

pedagogicznej niemieckiego Związku Ogrodów Botanicznych brała udział w sesji i warsztatach „Pflanzen im Botanischen Garten, ästhetisch-künstlerisch Erforschung”. Brała także czynny udział w krajowych spotkaniach naukowych. Na konferencji „Problemy Taksonomii Roślin i Syntaksonomii” wygłosiła referat pt. „Apomiksja w taksonach krytycznych”. O problemach terminologicznych w embriologii roślin mówiła na XXVI Naukowo-Szkoleniowej Konferencji Embriologicznej „Rośliny, Zwierzęta, Człowiek”. Natomiast na V Ogólnopolskim Spotkaniu Naukowym „Taksonomia, kariologia i rozmieszczenie traw w Polsce” wygłosiła referat pt. „Embriologiczna specyfika traw”. Ostatnią imprezą naukową, podczas której mogliśmy wysłuchać Jej referatu pt. „Apomiksja i wegetatywne rozmnażanie roślin okrytozalążkowych”,

był 54 Zjazd Polskiego Towarzystwa Botanicznego, który odbył się we wrześniu 2007 roku w Szczecinie. Na tym zjeździe poproszona została o prowadzenie jednej z sesji.

Od momentu przejścia na emeryturę Profesor Czapiak opublikowała 12 prac naukowych w polskich i zagranicznych czasopismach. W maju wybierała się na Konferencję Embriologiczną do Wisły, gdzie miała wygłosić referat. Niestety, była to pierwsza konferencja embriologiczna, w której nie uczestniczyła.

Śmierć Profesor Czapiak była dla nas wszystkich ogromnym zaskoczeniem. Nie mogliśmy uwierzyć, przecież jeszcze wczoraj była w Zakładzie, z wdzięcznością przyjmowaliśmy odbitki ostatnich publikacji z Jej dedykacją, miała jeszcze tyle planów. Powoli jednak docierała do nas smutna prawda, że już nigdy nie otworzy

swojego pokoju, do którego przychodziła niemal codziennie przez ponad czterdzieści lat. Wiersz, który pani Prof. Elżbieta Kuta napisała kilka tygodni po śmierci Pani Profesor pomoże nam ocalić od zapomnienia niezapomnianą atmosferę tego pokoju.

Profesor Czapiak została pochowana w grobie rodzinnym na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie. W pamięci tych, którzy Ją znali, pozostanie jako wybitny uczony, wspaniały pedagog, ale przede wszystkim jako wyjątkowo życzliwy i dobry Człowiek.

Niech to krótkie wspomnienie będzie naszym skromnym podziękowaniem za Jej życie, za lata wspólnych spotkań, rozmów i współpracy, które nauczyły nas szacunku dla ludzi, poszanowania prawdy, zamiłowania do pracy i poczucia obowiązku.

Maria KOŚCIŃSKA-PAJĄK

Pokój naukowca

Jeszcze wczoraj otwierała drzwi swojego pokoju spoglądała przez okno na kopułę kościoła Piotra i Pawła

przekładała książki i odbitki prac
oglądała rozwieszane na ścianach plakaty

Jeszcze wczoraj wysyłała wiadomości pocztą elektroniczną
dokonywała poprawek na recenzowanych pracach

przygotowywała wystąpienie na konferencję
pisała dedykacje na ostatnich swoich pracach

Jeszcze wczoraj przechodziła długim korytarzem
uśmiechała się jak zwykle
zatrzymywała na chwilę rozmowy
i wracała do pokoju w którym zatrzymał się czas
jak w starych pomieszczeniach z ubiegłego wieku
które pamiętała z budynku na ul. św. Jana

Jeszcze wczoraj siedziała przy swoim biurku
na którym przechowywała wszystko
co związane z przeszłością

z ludźmi, których ceniła
z którymi współpracowała
dotykała bukietów zasuszonych kwiatów
zastanawiając się od kogo i kiedy je dostała

Jeszcze wczoraj przestawiała fiolki z utrwalonymi
kwiatami
planowała doświadczenia
wiedzę swoją przekazać nam chciała
ale nie zdążyła

Nie zdążyła pożegnać się z nami
napisać podręcznika
wygłosić referatu na najbliższej konferencji
zamknąć pokoju jak sejf na kod
aby nie zniszczyć niepowtarzalnego klimatu
dawnych profesorskich gabinetów

Jeszcze wczoraj otwierała drzwi swojego pokoju...

Pamięci Profesor Romany Czapiak

Kraków, kwiecień, 2008 r.

Elżbieta KUTA

ROMANA CZAPIK – DOROBEK NAUKOWY

PRACE ORYGINALNE

CZAPIK R. 1954. Badania cyto-embriologiczne nad *Centaurea scabiosa* L. (Cytological and embryological studies in *Centaurea scabiosa* L.). *Acta Soc. Bot. Pol.* **23**: 175–194.

CZAPIK R. 1956. [Udział w zbiorowym tłumaczeniu podręcznika] Strasburger (red.). „Lehrbuch der Botanik”. „Botanika podręcznik dla szkół wyższych”. 1960. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.

CZAPIK R. 1958. Badania kariologiczne nad polskimi gatunkami rodzaju *Cirsium* Mill em. Scop. (Karyological studies in species of *Cirsium* Mill em. Scop. occurring in Poland). *Acta Soc. Bot. Pol.* **27**: 483–489.

SKALIŃSKA M., CZAPIK R. 1958 Studies in the cytology of the genus *Potentilla* L. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **1**: 137–149.

SKALIŃSKA M., CZAPIK R., PIOTROWICZ M. 1959. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms (Dicotyledons). *Acta Soc. Bot. Pol.* **28**: 489–529.

- CZAPIK R. 1961. Binucleate pollen mother cells in *Potentilla alba* L. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **4**: 43–47.
- CZAPIK R. 1961. *Centaurea montana* L. ssp. *mollis* (W. et K.) Gugler (2n=44), *Ornithogalum Gussonei* Ten. (2n=18), *Ornithogalum umbellatum* L. (2n=27). W: M. SKALIŃSKA, M. PIOTROWICZ, A. SOKOŁOWSKA-KULCZYCKA et al. 1961. Further additions to chromosome numbers of Polish Angiosperms. *Acta Soc. Bot. Pol.* **30**: 463–489.
- CZAPIK R. 1961. Embryological studies in the genus *Potentilla* L. I. *P. Crantzii*. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **4**: 97–119.
- CZAPIK R. 1962. Embryological studies in *Potentilla* L. III. Hybrids between *P. Crantzii* and *P. arenaria*. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **5**: 43–61.
- CZAPIK R. 1962. Embryological studies in the genus *Potentilla* L. II. *Potentilla arenaria*. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **5**: 29–42.
- SKALIŃSKA M. et al. 1964. Additions to chromosome numbers of Polish Angiosperms (Fifth contribution). *Acta Soc. Bot. Pol.* **33**: 45–76.
- CZAPIK R. 1965. Karyotype analysis of *Ornithogalum umbellatum* L. and *O. Gussonei* Ten. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **8**: 21–34.
- CZAPIK R. 1966. Jan Grzegorz Mendel. Nauka dla Wszystkich, 18. Polska Akademia Nauk Oddz. w Krakowie, Kraków.
- CZAPIK R. 1966. The mechanism of cytological differentiation in triploid populations of *Ornithogalum umbellatum* L. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **9**: 65–86.
- CZAPIK R. 1967. Problem of cytological differentiation within wild populations of *Ornithogalum umbellatum* L. *Genet. Polon.* **8**: 173–175.
- CZAPIK R. in LÖVE A. 1967. IOPB Chromosome Number Reports. X. *Taxon* **16**(2): 146–157.
- CZAPIK R., NOVOTNÁ I. 1967. Cyto-taxonomical and genetic problems of the *Arabis hirsuta* (L.) Scop. complex. I. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **10**: 167–183.
- CZAPIK R. 1968. Chromosome numbers of *Ornithogalum umbellatum* L. from three localities in England. *Watsonia* **6**: 345–349.
- CZAPIK R. 1968. Karyological studies on *Potentilla reptans* L. and *P. mixta* Nolte. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **11**: 187–197.
- CZAPIK R. 1969. Chromosomy, geny i DNA. Nauka dla Wszystkich, 95. Polska Akademia Nauk Oddz. w Krakowie, Kraków.
- CZAPIK R., NOVOTNÁ I. 1969. Cyto-taxonomical and genetic problems of the *Arabis hirsuta* complex. II. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **12**: 35–56.
- CZAPIK R. 1970. Problem zróżnicowania cytologicznego naturalnych populacji *Ornithogalum umbellatum* L. *Zesz. Nauk. WSR w Krakowie* **58**: 131–135.
- CZAPIK R., NOVOTNÁ I. 1971. Notes on meiosis in *Arabis hirsuta* s.str., *A. sagittata* and their hybrids. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **14**: 11–26.
- NOVOTNÁ I., CZAPIK R. 1971. Investigations on some hybrids from the *Arabis hirsuta* complex. *Folia Geobot. Phytotax.* **6**: 419–440.
- CZAPIK R. 1972. Cytoembryology of experimental hybrids between two related species of *Ornithogalum* L. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **15**: 165–176.
- CZAPIK R., NOVOTNÁ I. 1972. Chromosome numbers of some representatives of the *Arabis hirsuta* complex from Czechoslovakia. *Preslia* **44**: 1–6.
- CZAPIK R. 1974. *Arabis hirsuta* (L.) Scop. s.str. (2n=32), *Adoxa moschatellina* L. (2n=36), *Cirsium palustre* (L.) Scop. (2n=34), *Cirsium pannonicum* (L.) Gaud. (2n=34), *Cirsium acaule* (L.) Webb. (2n=34), *Cirsium vulgare* (Savi) Ten. (2n=68). W: M. SKALIŃSKA, M. MAŁECKA, R. IZMAIŁOW et al., Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Tenth contribution. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **17**: 133–163.
- CZAPIK R. 1974. Embryology of five species of the *Arabis hirsuta* complex. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **17**: 13–25.
- NOVOTNÁ I., CZAPIK R. 1974. Studies on the progenies of hybrids from the *Arabis hirsuta* complex. *Folia Geobot. Phytotax.* **9**: 341–357.
- CZAPIK R. 1975. Apomixis in a sterile hybrid species of *Potentilla*. W: S. M. WALTERS, C. J. KING (red.), European floristic and taxonomic studies. SBJ Conference Report No. 15, Cambridge, s. 38–47.
- CZAPIK R. 1976. *Capsella bursa-pastoris* (L.) Med. (2n=32), *Euonymus europaeus* L. (2n=64), *Euonymus verrucosus* Scop. (2n=32), *Rhamnus cathartica* L. (2n=24), *Fragula alnus* Mill. (2n=20), *Ornithogalum nutans* L. (2n=42). W: M. SKALIŃSKA, A. JANKUN, H. WCISŁO et al., Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Eleventh contribution. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **19**: 107–148.
- CZAPIK R. 1976. Variability in the embryological cycle of *Adoxa moschatellina* L. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **19**: 1–13.
- CZAPIK R. 1977. Apomiksja w systemach klasyfikacyjnych rozmnażania Angiospermae. *Wiad. Bot.* **21**: 239–248.
- CZAPIK R. 1977. Embriologiczeskaja izmienzivost *Adoxa moschatellina* L. W: D. F. PETROV (red.), Citogeneti-

- czeskie osnowy selekcji roślin. Nauka, Новосибірск, s. 121–127.
- CZAPIK R. 1977. V. A. Poddubnaya-Arnoldi, Citoembriologia pokrytosemennych roślin. Osnovy i perspektivy. *Wiad. Bot.* **21**: 206–207. [recenzja]
- CZAPIK R. 1978. The karyology of *Hydrilla* (Hydrocharitaceae) from Ireland and Poland. *Proc. Roy. Irish Acad., Sect. B* **78**: 267–272.
- SKALIŃSKA M., POGAN E., CZAPIK R. et al. 1978. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Twelfth contribution. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **21**: 31–63.
- CZAPIK R., TOMASZEWICZ H. 1979. Przesiąkra okółkowa *Hydrilla verticillata* kwitnie na Suwalszczyźnie. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **35**(4): 26–36.
- CZAPIK R. 1980. *Aesculus hippocastanum* L. (2n=40), *Lapsana communis* L. (2n=14). W: E. POGAN, H. WCISŁO, A. JANKUN et al., Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XIII. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **22**: 37–69.
- CZAPIK R. 1980. Embriologiczeskaja izmenczivost i issledovanie apomiksisa. W: D. F. PETROV (red.), Inducirovannyj mutageniz i apomiksisa. Nauka, Nowosibirsk, s. 109–119.
- CZAPIK R. 1981. Elementary apomictic processes in *Rubus* L. *Acta Soc. Bot. Pol.* **50**: 201–204.
- CZAPIK R. 1981. *Symphoricarpos albus* (L.) Blaze (2n=54), *Pulicaria vulgaris* Gaertn. (2n=18), *Lapsana intermedia* M. B. (2n=14). W: E. POGAN, J. RYCHLEWSKI et al., Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XIV. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **22**(1980): 129–153.
- CZAPIK R. 1981. Embryology of *Rubus saxatilis* L. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **23**: 7–13.
- CZAPIK R. 1981. Zagadnienia ewolucyjne w embriologii roślin. Nauka dla Wszystkich, 343. Polska Akademia Nauk Oddz. w Krakowie, Kraków.
- CZAPIK R. 1982. *Ruta graveolens* L. (2n=72), *Pimpinella major* (L.) Huds. (2n=18), *Pimpinella saxifraga* L. (2n=36,40), *Pimpinella anisum* L. (2n=20). W: E. POGAN, H. WCISŁO, R. IZMAIŁOW, L. PRZYWARA et al., Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XVI. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **24**: 159–169.
- POGAN E., CZAPIK R., JANKUN A., KUTA E. et al. 1982. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XV. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **24**: 91–126.
- CZAPIK R. 1983. Embryological problems in *Rubus* L. W: O. ERDELSKÁ (red.), Fertilization and embryogenesis in ovulated plants. Veda, Bratislava, s. 375–378.
- CZAPIK R. 1983. *Parietaria officinalis* L. (2n=14), *Impatiens roylei* Walpers (2n=18), *Elsholtzia ciliata* (Thunb.) Hyl. (2n=16), *Pulicaria dysenterica* (L.) Bernh. (2n=18). W: E. POGAN, R. IZMAIŁOW et al., Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XVII. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **25**: 57–77.
- CZAPIK R. 1983. V. A. Poddubnaya-Arnoldi, Charakteristika sjmiejstw pokrytosemennych roślin po citoembriologiczeskim pryznakam. Moskwa 1982. *Wiad. Bot.* **27**: 311–312. [recenzja]
- CZAPIK R. 1984. Secondary nucleus in Rosoideae. W: M. T. M. WILLEMSE, J. L. VAN WENT, Sexual plant reproduction in seed plants, fern and mosses. Pudoc, Wageningen, s. 150–152.
- CZAPIK R. 1985. Apomictic embryo sacs in diploid *Waldsteinia geoides* Willd. (Rosaceae). *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **27**: 29–37.
- POGAN E., CZAPIK R., JANKUN A. et al. 1985. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XVIII. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **27**: 57–74.
- CZAPIK R. 1985. B. Rodkiewicz, Embriologia roślin nagozależkowych. *Wiad. Bot.* **29**: 333–334. [recenzja]
- CZAPIK R. 1986. Mono- and bisporic embryo sacs in *Dryas octopetala* L. (Rosaceae). *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **28**: 31–38.
- CZAPIK R. 1987. Apomixis in *Rubus Bellardii* Weihe. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **29**: 45–52.
- CZAPIK R. 1987. Embryo sac haustorium in *Dryas octopetala* L. (Rosaceae). *Acta Soc. Bot. Pol.* **56**: 209–214.
- CZAPIK R. 1987. *Fragaria moschata* Duch. (2n=42), *Agri-monia procera* Wallr. (2n=56). W: E. POGAN, A. JANKUN, K. TURALA-SZYBOWSKA et al., Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XX. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **29**: 1–17.
- CZAPIK R. 1987. P. Wyse Jackson, M. Sheehy Skeffington, The flora of inner Dublin. Mount Salus Press, Dublin. *Wiad. Bot.* **31**: 51–52. [recenzja]
- CZAPIK R. 1988. Embriologia *Sibbaldia procumbens* L. (Rosaceae) z Tatr. IV konferencja embriologów roślin, 24–26 August, Zvolen, s. 45–48.
- CZAPIK R. 1988. Embryological problems of the family Rosaceae. W: M. CRESTI, P. GORI, E. PACINI, Sexual plant reproduction in higher plants. Springer Verlag, Berlin, s. 437–442.
- CZAPIK R. 1988. *Marrubium vulgare* L. (2n=34), *Echinops sphaerocephalus* L. (2n=32), *Echinops commutatus* Juratz. (2n=30). W: E. POGAN, A. JANKUN, H. WCISŁO, Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XXI. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **30**: 119–136.

- CZAPIK R. 1988. The problem of female sterility in *Hydrilla verticillata* (L. fil.) Royle, a European vegetative apomict. W: Neuvième Colloque International de Cytobiologie de la Reproduction Sexuée des Plantes Supérieures. Reims. *Ann. Scient. Univ. Reims et ARERS* **23**: 138–139.
- CZAPIK R. 1988. M. J. P. Scannell and D. M. Synnott: Census Catalogue of the Flora of Ireland. Second edition. Stationery Office, Dublin. 1987. *Wiad. Bot.* **32**(3): 190. [recenzja]
- CZAPIK R. 1989. *Agrimonia pilosa* Led. (2n=28), *Calendula officinalis* L. (2n=32). W: E. POGAN, A. JANKUN, Z. SAWICKA et al., Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XXII. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **31**: 1–17.
- CZAPIK R. 1990. Haploid parthenogenesis and polyembryony in *Sibbaldia procumbens* L. (Rosaceae). W: J. PARÉ, M. BUGNICOURT et al., Some aspects and actual orientations in plant embryology. Moulet, Amiens, s. 137–143.
- CZAPIK R. 1990. Reduced parthenogenesis in diploid *Sibbaldia procumbens* L. *Apomixis Newslett.* **2**: 47–49.
- CZAPIK R. 1990. *Syringa vulgaris* L. (2n=44), *Arabis planisiliqua* (Pers.) Reich. (2n=16). W: E. POGAN, A. JANKUN, H. WCISŁO et al., Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XXIII. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **32**: 171–188.
- CZAPIK R. 1991. Męska jednostka generatywna i dimorfizm siostrzanych plemników u Angiospermae. *Spraw. PAN Oddz. Kr.* **35**: 145–146.
- CZAPIK R. 1991. Some research problems of the endosperm in Angiospermae. *Polish Bot. Stud.* **2**: 109–120.
- CZAPIK R. 1991. *Syringa josikaea* Jacq. (2n=44), *Syringa amurensis* Rupr. (2n=44). W: E. POGAN, A. JANKUN, H. WCISŁO et al., Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XXIV. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **33**: 25–43.
- CZAPIK R. 1991. The correlation of the first divisions of embryo and endosperm in apomictic plants. *Apomixis Newslett.* **3**: 15.
- CZAPIK R. 1991. T. B. Batygina, M. S. Yakovlev (red.), Sravnitel'naja embriologija cvetkovych rastenij. Tom 1–5. 1981–1990. Nauka, Leningrad. *Wiad. Bot.* **35**: 109–110. [recenzja]
- CZAPIK R. 1992. Apomixis Newsletter (ANL). *Wiad. Bot.* **36**: 97–98.
- CZAPIK R. 1992. Current list of apomictic taxa in ANL – another proposal. *Apomixis Newslett.* **4**: 38–39.
- CZAPIK R. 1992. Variability of endosperm development in amphiploid and apomictic Angiospermae. W: Proceedings of the XI International Symposium. Embryology and Seed Reproduction, July 3–7, 1990. Leningrad, USSR. Nauka, St. Petersburg, s. 129–130.
- CZAPIK R. 1992. 150 years of apomictic studies. *Apomixis Newslett.* **4**: 38.
- CZAPIK R. 1993. Chromosome numbers and lack of flowers in *Ornithogalum umbellatum* agg. (Liliaceae). *Polish Bot. Stud.* **5**: 71–77.
- CZAPIK R. 1993. Ksenia u Angiospermae. W: Zbornik referátov zo VI konferencie rastlinnych embriológov Slovenska, Česka a Poľska „Proces embryogenézy rastlin a in vitro”. Nitra, 20–23 IX 1993, s. 81–95.
- CZAPIK R. 1994. How to detect apomixis in Angiospermae. *Polish Bot. Stud.* **8**: 13–21.
- CZAPIK R. 1994. Studies on embryology and reproduction of Angiosperms – an introductory note. *Polish Bot. Stud.* **8**: 3–4.
- CZAPIK R., KOŚCIŃSKA-PAJAŁ M. 1994. ANL Current list of apomictic species and apomictic processes in seed plants. 1. *Apomixis Newslett.* **7**: 44–46.
- NOVOTNÁ I., CZAPIK R. 1994. Metaxenia, a mechanism increasing seed variability after interspecific crosses within *Arabis hirsuta* complex (Cruciferae). *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **36**: 43–50.
- CZAPIK R. 1995. Morphological variability of suspensor in *Agrimonia* L. (Rosaceae). *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **37**: 19–24.
- CZAPIK R. 1995. Taxonomists Online (TOL) – Elektroniczna lista adresowa botaników zainteresowanych problemami roślin jednoliściennych. *Wiad. Bot.* **39**: 115–117.
- CZAPIK R. 1995. The significance of the general term 'apomixis' for biology and for studies on reproduction – a voice in discussion. *Apomixis Newslett.* **8**: 97.
- CZAPIK R., DĄBROWSKA J. 1995. Międzynarodowa Konferencja: *Compositae*, systematyka, biologia i wykorzystanie; Royal Botanic Gardens Kew, 24 lipca–5 sierpnia 1994. *Wiad. Bot.* **39**: 135–136.
- CZAPIK R. 1996. Frequency of agamospermy. *Apomixis Newslett.* **9**: 9–10.
- CZAPIK R. 1996. Problems of apomictic reproduction in the families Compositae and Rosaceae. *Folia Geobot. Phytotax.* **31**: 381–387.
- JANKUN A., MAŁECKA J., IZMAIŁOW R., WCISŁO H., CZAPIK R., MUSIAŁ K. 1996. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XXIV. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **38**: 9–27.
- CZAPIK R. 1996. A. Raynal-Roques, La botanique redécouverte. INRA Editions, Belin, Paris. 1994. *Wiad. Bot.* **40**: 77. [recenzja]
- CZAPIK R. 1997. Theoretical aspects of apogamy in Angiosperms. *Bull. Pol. Acad. Sci.* **45**: 57–64.

- CZAPIK R. 1998. Apogamety and its critique. *Apomixis Newslett.* **10**: 1–2.
- CZAPIK R., KOŚCIŃSKA-PAJAŁ M. 1998. Frequency of apomixis in seed plants of Poland. *Folia Morphol.* **57**: 16.
- CZAPIK R. 1999. Enigma of apogamety. *Protoplasma* **208**: 206–210.
- CZAPIK R. 1999. Partenogeneza, apogametia i gynogeneza. *Spraw. PAN Oddz. Kr.* **62**: 71–73.
- CZAPIK R. 2000. Apomixis in Monocotyledons. W: S. W. L. JACOBS, J. EVERET (red.), *Grasses, Systematics and Evolution*. CSIRO, Australia, s. 316–321.
- CZAPIK R. 2000. Past, present, future of plant embryology. Foreword. W: R. CZAPIK (red.), *Plant Embryology - past, present, future*. Botanical Guidebooks, 24. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 5–6.
- CZAPIK R., KOŚCIŃSKA-PAJAŁ M. 2000. Apomictic studies and agamospermy in Polish flora. W: R. CZAPIK (red.), *Plant Embryology – past, present, future*. Botanical Guidebooks, 24. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 129–149.
- CZAPIK R., DĄBROWSKA J. 2000. II Międzynarodowy Bałkański Kongres Botaniczny „Rośliny Półwyspu Bałkańskiego u progu następnego tysiąclecia” (Stambuł, Turcja, 14–18 maja, 2000). *Wiad. Bot.* **44** (3–4): 61–64.
- CZAPIK R., KAŹMIERSKA K. 2000. Antipodals of *Cirsium arvense* (L.) Scop. in polluted and undisturbed environment. Abstracts. Second Balkan Botanical Congress. Istanbul, Turkey, May 14–18, 2000. Istanbul, Tübitak.
- CZAPIK R., IZMAIŁOW R. 2001. Zygotic embryogenesis. Structural aspects. W: S. S. BHOJWANI, W. Y. SOH (red.), *Current trends in the embryology of Angiosperms*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London, s. 197–222.
- CZAPIK R. 2002. Embryological structures and pollution – foreword. W: R. CZAPIK (red.), *Embryological and cytological variability of plants in polluted environment*. Polish Botanical Studies, 15. Polish Academy of Sciences, W. Szafer Institute of Botany, Kraków, s. 3–4.
- CZAPIK R., KAŹMIERSKA K. 2002. Variability of antipodal apparatus in *Cirsium arvense* (Asteraceae) in polluted and unpolluted environments. W: R. CZAPIK (red.), *Embryological and cytological variability of plants in polluted environment*. Polish Botanical Studies, 15. Polish Academy of Sciences, W. Szafer Institute of Botany, Kraków, s. 31–38.
- CZAPIK R., IZMAIŁOW R., KOŚCIŃSKA-PAJAŁ M. 2002. Developmental disturbances and degeneration of plant embryo in polluted environment. W: R. CZAPIK (red.), *Embryological and cytological variability of plants in polluted environment*. Polish Botanical Studies, 15. Polish Academy of Sciences, W. Szafer Institute of Botany, Kraków, s. 39–48.
- CZAPIK R. 2003. Embryological peculiarities of the grass family. W: L. FREY (red.), *Problems of grass biology*. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 71–82.
- CZAPIK R. 2003. Jubileusz RNDR. Olgi Erdelskiej DRSC. *Wiad. Bot.* **47**: 59–61.
- CZAPIK R. 2003. Plant ecological embryology in polluted environment. W: The XI International Conference on Plant Embryology ‘Plant Reproduction: from Mendel to Molecular Biology’. September 1–3, 2003, Brno, Czech Republic, Masarykova univerzita v Brně, s. 80.
- ERDELSKÁ O., CZAPIK R. 2003. XI Międzynarodowa Konferencja Embriologii Roślin „Rozmnażanie roślin: od Mendla do biologii molekularnej” (Brno, Republika Czeska, 1–4 września 2003). *Wiad. Bot.* **47**: 70–73.
- CZAPIK R. 2004. Terminology and its problems in plant embryology. XXVI Conference on Embryology: Plants, Animals, Humans. Abstracts. May 19–21, 2004. Łódź, Poland. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **46** (suppl.1): 17.
- CZAPIK R. 2004. Znaczenie badań nad teratologią wroczka zalążkowego u traw. W: L. FREY (red.), *Streszczenia. VI Ogólnopolskie Spotkanie Naukowe „Biologia traw”*. 18–19 listopada 2004 Kraków. Inst. Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków, s. 12.
- CZAPIK R., DĄBROWSKA J. 2004. Międzynarodowe Naukowe Sympozjum „Ogrody Botaniczne: Świadomość Biodroźnorodności” (Berlin–Dahlem, Niemcy, 4–6 czerwca 2004). *Wiad. Bot.* **48**(3–4): 73–78.
- CZAPIK R. 2005. Problemy współczesnej polskiej terminologii botanicznej. *Fragm. Flor. Geobot. Polonica* **12**(1): 3–12.
- CZAPIK R. 2006. Clone and cloning in amphic and apomictic Angiospermae. Abstracts, XXVII Conference on Embryology: Plants, Animals, Humans. May 17–20, 2004, Zakopane, Poland. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **48** suppl. 1, s. 18.
- CZAPIK R. 2007. Apomiksja i wegetatywne rozmnażanie roślin okrytozalążkowych. W: *Streszczenia referatów i plakatów 54 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego*, Szczecin, 3–8 września 2007, s. 18–19.
- CZAPIK R. 2007. Embriologia traw. W: L. FREY (red.), *Księga Polskich Traw*. Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Kraków, s. 129–144.
- CZAPIK R. 2007. Evolution of embryological characters in grasses (Poaceae). W: L. FREY (red.), *Biological issues in grasses*. W. Szafer Institute of Botany Polish Academy of Science, Kraków, s. 181–188.